

PROLETAREC

LIST ZA INTERESE DELAVSKEGA LJUDSTVA.

Štev. 7 (No. 7).

Chicago, Juli, 1907

Leto II. (Vol. II.)

POZOR!

Vsi dopisi na uredništvo in upravnništvo naj se pošiljajo pod naslovom: "Proletarec", 683 Loomis St., Chicago, Ill.

VSEM SODRUGOM NA ZNANJE.

Sodr. Frank Petrič je sedaj na agitacijskem potu po vseh Združ. drž. Pooblaščen je pobirati naročnino za "Proletarca", kakor tudi sprejemati oglase in ustanoviti socialistične klube. Vsem sodrugom ga toplo priporočamo.

Osrednji odbor
Jugosl. socialistične zveze.

KJE SO VZROKI?

Danes so naskočili farani župnišče fare sv. Vida v Clevelandu. Župnik Vid Hribar je dal aretirati 30 demonstrantov.

*Brzjavka
chikaških dnevnikov.*

Tako so poročali chikaški dnevniki v brzjavnem stilu o naskoku Slovencev v Clevelandu na župnišče fare sv. Vida.

Kje so vzroki??

Naš slovenski narod je poznan, da slepo verjame duhovniku, da ga uboga, ker ga s natra za bitje, ki ima čeznaravno moč. Še precejšnji del našega naroda verjame, da zna duhovnik delati točo, da lahko prepodi nevahito ali da izmoli človeka, ki mu dela zrago, da dotični človek tekom enega leta umrje.

Nasprotno pa tudi duhovniki, izvzemši neznatno število, niso nikdar nič storili, da bi vero v čeznaravno moč duhovnika v narodu omejili. Nekateri duhovniki so šli in gredo še dandanes tako daleč, da to vero v narodu še gojijo, ker vedo, da se dá ljudstvo skubiti dobro, ako se boji čeznaravne moči duhovnika.

Kaj je vendar bilo v Clevelandu vzrok, da se Slovenci niso bali čeznaravne sile duhovnika, ne hudiča, ne birača in so naskočili farovž? Strah, da bi jih župnik lahko "panal" ali izmoli, je gotovo izgina med njimi, ker drugače bi se ne bili lotili farovža z poleni in kamenjem. Tudi hudič, zadnja ura in drugi privezki vruga so zgubili svojo strahovalno silo, ker se je narod vzdignil proti svojemu župniku.

Zakaj?

Na to vprašanje je težko odgovo-

riti direktno, ker nam niso znane podrobnosti iz Clevelanda.

Vzlic temu bomo tudi tukaj s splošnim odgovorom zadeli v črno.

Duhovnik, ki živi, kolikor je sploh človeku mogoče, živeti po Kristovih naukih, ima še dandanes v vernem slovenskem narodu veliko zaslonbo. Narod ga uboga in mu dá radovoljno, česar le njegovo srce poželi. Naobratno pa narod, ker se je pričel zavedati, ne uboga več duhovnika, ki nekatere nauke Krista nosi le na jeziku.

Krist je posebno ostro bičal lakomnost, sploh nabiranje zakladov in posvetnega bogatstva. "Moje kraljestvo ni tega sveta", je rekel Krist.

In duhovniki? Malo izjem je med njimi, ki bi se dandanes ne pulili za tolar kakor kak borzni špekulant. Za vero se jim ne gre, ampak le za bירו. In tak nastop duhovnikov dela hudo kri v narodu, privede narod tako daleč, da rabi silo proti svojemu duhovniku, ako noče prostovoljno umakniti se.

Sedaj se pa na pozorišču pokazeta policaj in sodišče, da kaznujeta narod, ker je rabil silo proti svojemu župniku.

Mesto, da bi zaprli duhovnika, ki je pravi vzrok nemirov, pa zapro in kaznujeta narod, ki je le učinek tega vzroka.

Zakaj? No, ker se današnji zakoni tako glasé.

Dandanes se ne kaznuje tistega, ki je provzročil učinek, ampak tistega, ki je vsled vzroka zavišil učinek.

Gospodje duhovniki tudi to dobro vedo in radi tega narod toliko časa provocirajo in dražijo, da narodu vskipi kri, da se že na tem svetlu s pomočjo zakonov maščujejo nad njim, da ponižajo dotične, ki so imeli toliko poguma, da so jim odpovedali slepo pokorščino.

Ako hoče narod ukrotiti svoje duhovnike, pripeljati jih na pot pravega krščanstva, ki ne pozna nič čeznaravnega in mističnega in ki se popolnoma loči od čudodelnega rimsko katoliškega cerkvenega krščanstva, potem naj narod ne rabi sile proti njim, ampak zadrigne naj denarno mošnjo.

To je naj najboljši pripomoček proti duhovnikom, ki imajo verski nauk — krščanstvo za molzno kravo.

Slovenci, ne dajte centa duhovniku in duhovnik se bo poboljšal,

ako v njem že vse dobro ni zamrlo. Omega.

KAJ JE SOCIALIZEM?

Nasprotniki socializma, posebno najeti hlapeci kapitalizma v cilindru in kuti, oznanjujejo v svet, da hočejo socialisti edino s surovo silo strmoglaviti današnjo človeško družbo in da odobravajo političen umor.

Priznamo, da kjer je ves narod v revoluciji, n. pr. v Rusiji, da se tudi socialisti napram reakciji poslužijo sile. Ali s la ni socialističen nauk. Vsi socialistični pisatelji so še vedno pobijali surovo silo, ker pridobitve niso bile nikdar stalne, ako se jih je priborilo potom surove sile. Z druge strani pa tudi ni sila je lastnost socialistov, kajti zgodovina nas uči, da je prav "pohlevna" rimsko katoliška cerkev vselej rabila najsurovejšo silo, kadar se je šlo za nje interes.

Odkar ljudje vladajo ljudi, je bila sila na svetu: vojna, umor, napad. Zgodovina kar mrgoli teh žalostnih pojavov, ki so utisnili človeku — kot razumnemu bitju pečat sramote na njegovo čelo. Navadno se je sila rabila vedno od zgoraj, ki je odzdočaj vedno odzvala protiupor v podobi punta ali maščevanja.

Socializem ni zagovornik sile pač je pa nje odločen nasprotnik. Če je bil kedaj kak socialist obtožen surove sile, ga niso v to zapejlali socialstični nauki, temveč je to provzročila v notranjosti razburjena človeška narava, ki si v razburjenosti ni mogla z drugim pomagati kot s surovo silo.

Ali je bil Aristogeiton socialist? Ali je bil Brutus socialist. Ali so bili Danton, Marrat in Robiesprete socialisti? Ali so bili Puritanci, ki so obglavili angleškega kralja Karla I. socialisti? Ali so bili srbski častniki, ki so umorili srbskega kralja in kraljico, morda socialisti? Odgovorite h'navé, ki podtikate socialistom surovo slo!!!

Socializem ima za svojo podlago gospodarski nauk, ki pravi, da ima vsak človek-proizvajalec pravico do izdelkov, katere je izdelal. Vs — to je človeška družba, morajo na skrbeti, da otroci dobé dobro in skrbno vzgojo, da bolniki, starčki in za delo nesposobni ljudje dobé dobro oskrbo. Pri delu naj se uporabljajo stroji v največji meri, delavni čas naj se pa zniža na kolikor

največ mogoče nizko število ur. Svoboda vsakega človeka naj sega tako daleč, da ne omejuje svobode drugega človeka itd. itd.

Socialisti dobro vedo, da svojih zahtev ne morejo uresničiti s silo, ker bi uporaba sile, dokler so socialisti v manjšini, bilo nič drugega kot golo nasilje, zopet bi manjšina ukazovala večini, kako naj živi in ureduje svoje življenske potrebnosti. Dokler ni v ljudstvu globokega prepričanja vsaj v pretežni večini, da je socializem za človeško družbo neobhodno potreben, toliko časa je tudi socializiranje človeške družbe nemogoče in sicer tako, da bi socializirana človeška družba imela trajen obstanek.

Za uresničenje socialistične človeške družbe pa socialisti rabijo vsa druga sredstva kot brutalno silo. V dosego svojih ciljev se poslužujejo parlamenta, strokovnih društev, časopisja, knjžice in shodov. Socialisti agitirajo za revolucijo — za duševni preobrat v čeznaravno silo verujočo človeško dušo.

Orožje socialistov je uma svitli meč. In proti temu orožju so brezmočni dogme vseh ver, nauki profesorjev o narodni ekonomiji, ki pravijo, da se narodi le na podlagi "svobodne igre sil" povzdignejo do gospodarskega blagostana; brezmočni proti temu orožju so uniformirani morilci na debelo, policaji in vsa svojat, katero so najeli kapitalisti, da morijo in preganjajo socialiste.

In ker se tega zavedamo, bomo poskrbeli, da bomo luč resnice — socializma prižgali v sleherni koč, kjer prebivajo ljudje, ki trpé vsled modernega suženstva — kapitalizma. J. — ik.

— Če kak siromak uknade kos premoga z železniškega voza, ga obsodijo v težko ječo in prisilno delavnico. Vse drugače se pa postopa z ljudmi, ki imajo vpliv, če tudi zvrše ulom.

V Bo ie, Tex., so temperenčni fanatiki ulomili v železniški voz, v katerem so bile razne opojne piščače za klube. Blago je bilo vredno \$2.000. Ali temperenčni fanatiki so vse vničili.

Vzlic ulomu in vničenju tujega blaga se pa varuhom zakona še ne sanja, da bi izsledili zločince in jim pomagali do kazni.

Zločinci so pač vplivne osebe in takih se državni pravdniki in policija tudi v Teksasu radi ogibljejo.

ZA KOG IMATE GLASOVAT.

Iz talijanskog pohrvatio
N. J. Sabalič.

Nastavak.

Nije moguće. — Vama se čini, da je ovo nemoguće, i da to nikako ne može biti; prije se kazalo, da se može napraviti, da kola idu bez da ih konji ili volovi vuču, kazali ste, da je to nemoguće; pa zar nemamo danas parastroj; bilo je kazano, govorit ćemo u pet minuta iz Rima u Ameriku, kazali ste, da su to beclastoće; pa zar nemamo danas brojav, kazalo se, da će se moći ustmeno razgovarati s jednog grada u drugi, sa prijateljem, kazali ste, da je to ludost, pa zar nemamo danas telefon.

U starodoba gosp. Vlastelini kupovaše i prodavaše radnike na tržištu — robove, ubijalo ih se i vješalo bez ikakve parnice a hraniše se travom, a principi i njihove miljenice živješe u najvećem dobru.

I onda ljudstvo govoraše: tako uvijek bilo i ostat će tako.

Ali ljudi srčeni staviti će se složno pod crven barjak za slobodu kao Francezi god. 1789. revolucija.

Da se ovo vrijeme poboljša, ovisi o vama, jer kad dodje čas, kad će socijalisti svijega svijeta pitati radnike: je li ste svi s nama. Ako svi odgovorite sa "jest", socijalizam je svršen.

Radno vrijeme. — Je li to pravilno, da jedan čovjek, jedna žena stoji to do 13 sati na dan zatvoreni u jednoj kuknji, podvrženi odredbama slični jednoj tamnici, nemajući skoro vremena ni pojest komadić kruha trudni mrtvi u večer, postaju stari prije svog vremena.

Socijalisti hoće, da nitko dulje neradi od osam sati na dan, ali buržoarski poslanici neće o tom ništa da čuju.

Uvijek se umnožava broj bezposleni radnika.

Promislite malo; pričinja vam se pravo, da jedna stranka, koja nis neradi a stoji dobro, bogati su, a druga stranka mnogo poštenu radnika i polodjelca, koji drugo ne pita već za radnju te je nemože naći. Poslanici, koje šaljete u parlament, na to ne misle.

Sa zakonom od 8 sati rada na dan, kako socijalisti zahtijevaju, gospodari bi morali uzeti mnogo brojnu osobnost, koja mnogo stoji. Radnička plaća — vama, koji ste svaki dan na pokušaju, jest bezkorisno kazati, kako je radnička ruka slabo providjena. Nakon dugotrajnog rada radnik se nemože okrijepiti sa dobrom hranom i čašom dobrog vina, mora da živi tijesno, jer nemože sa svojom kukavnom plaćom, a to baca radnika u grob prije vremena.

Socijalisti zahtijevaju, da nikakav rad nebude manje plaćan od onoliko, koliko mu je treba za život dostatno.

Hoćete čuti jednu drugu nepravdu? Gospodari u tvornicama radje uzimaju ženske, zašto jer one izrađuju posao i muški a plaćaju se samo pol. Socijalisti hoće, da budu plaće jednake, kako za muške, tako i ženske, ako je posao jednaki.

Ali poslanici, koje ste dosad u sabor poslali, neće o takovim zakonima ništa da čuju.

Socijalisti bi htjeli, da zakon

zabrani primati na rad u tvornice i druge teške radnje djecu ispod neke dobe godine. Oni žalostni siromašni mladići rade više nego ih snage obnaše za dobit koru kruha i da mogu nešto pomoći svojim otcima.

Socijalisti hoće, da se ima svetkovati za početak nedelja.

(Nastavit će se.)

TKO SU SOCIJALNI DEMOKRATI I ŠTO HOĆE?

A. Kollontaj.

Jedva je potrebno govoriti o tome, da je život svakim danom teži za one, koji žive od svoga rada, da s jedne strane raste bijeda cijeloga naroda, a s druge se uveličava rasiko i bogatstvo one nekolicine, koji gospodari vlasništvom, kapitalima, tvornicama, zemljištima, kućama, Magazini su prepunjeni robom, a veći dio pučanstva hodja gotovo bez obuće, u zimi bez toplog odijela. U brašnenim sićadlišta trune hrana, a ljudi umiru od gladi. Čitava dvorišta do vrha su napunjena drvom, a u radnicima nema ni cigle trespice, da ugrije svoju peć. Kod veleposjednika leži na ugaru plodna zemlja, a seljačke obitelji nemaju na čemu da pošju žitak. I što duže, to gore. Tisuće i tisuće radnika pogibaju od prekomjernog, često škodljivog rada, od nepovoljnih uvjeta života, a oni, kojima rade, "gospodari", su no još više, nabijaju svoje džepove. Ma koliko se radnik naprezao, na koliko dana se pomoću njegovih ruku stvaralo bogatstvo, to čitav prihod od toga ne ide nijemu u korist, ne u korist društva, već u privatni džep kapitalista. A povrh toga dolaze još česti zastoj i krize u proizvodnji. Trgovina se zaustavlja, tvornice i radionice se zatvaraju, banke propadaju. Masa radnoga naroda nalazi se bačena na ulici, razaraju se mal tvorničari i trgovci. Velikim kapitalistima nisu krize strašne. Oni imaju u rezervi kapital, pa ih ovelure nimalo ne uznjavaju. Oni su kao staro brašće u šunji: prohujača je bura, polomišna sjetno drvlje, a velikani dobili su time tek više prostora. No dakako najgore prolaze u vrijeme kriza radnici, seljaci i maloobrtnici. Oni gube i ono malo, što su imali. Krize su pak neizbježni pojavi, dok postoji savremeni t. zv. trgovački kapitalistički — poredak. Danas nitko ne raspoređuje koliko i kakovu robu treba proizvesti, da bi svi imali i ništa nebi preostajalo. Svaki poduzetnik proizvodi na svoj strah i riziko brineći se o jednome: da ima što više pogodnosti obogaćivati se što brže, nego drugi. Cijena neke robe skače, svi poduzetnici u toj proizvodnji hrle jedan pred drugim, da proizvedu, što više te robe. Njima je teško da računaju, hoće li se naći kupci za svu robu. I ako ima robe u izobilju, ako nema tko da ga kupi, to cijene padaju, tražnja se obustavlja, nastupa "kriza" ili "zastoj". I ma koliko ljudstvo nastojalo neće ono izbjeći krize, neće izbjeći prepunjavanje tržišta s nekom robom kod nedostatka ili skupoće druge robe jednako nužne, dok se proizvodnjom budu zamimao za privatnu korist, dok njome ne bude upravljali samo društvo, dok cij proizvodnje bude trgovina, a težnja, da se zadovolje potrebe naroda. Nesavršenosti svih sadašnjih uslova ne mogu, a da ne padnu u

oči. Već davno su ljudi tražili sredstva, kako bi promijenili postojeći poredak, kako bi učinili život bolji i pravednijim. Svatko je predlagao svoje. Jedan je govorio: treba oduzeti sve bogatstvo posjedujućim razredima i podjeliti ih medju bijednike. No pokazalo se, da je to riješenje nepraktično. A time govoreći o tome, da bi kod ovakove diobe, kada neposjedujućih imade sto puta više od bogataša, svakom pojedinom čovjeku pripao samo neki neznatni di svega bogatstva, samia dioba bila bi neprovediva. Kada bi se dijelili pravednom mjerom, jedno jednome bi mogla pripasti vuna, drugome tvornički stroj, jednome plug, drugome zemlja. Ljudi bi odmah pristupili k razmjeni t. j. trgovini. Svaki bi nastojao da proda što skuplje, sa što većom koristi. I oje, opet bi iskrsnula nejednakost. Opet bi u jednoga, koji je poduzetnik, bilo imutka, kapitala, a u drugoga ništa, do radnih ruku.

Drugi su stavljali sve nade u uprave države. No ma kako da bi i bili zakoni dobri, ipak ne bi bilo i njihovih moći, da unište bogatstvo i siromaštvo. Demokratsko državno uređenje mnogo olakšava život. Ono se očituje kao sredstvo, kojim bi se mogla postići bolja budućnost. No dok je cijelo društvo podijeljeno na dvije klase, na posjedujuće ili buržoe, te neposjedujuće ili proletarce, dotle se nikakvim zakonima neće odstraniti cijelo ovo zlo, što caruje u našim danima.

Bilo je napokon i trećih, koji su pravilno shvaćali u čemu je korjen zla, koji su govorili kao i socijaldemokrati danas, kako bi zato, da iščezne bogatstvo i siromaštvo, da se nitko ne može obogaćivati na tuđi račun, i da se cijelo čovječanstvo izbavi od gladi, kriza, besposlice i razaranja, trebalo uništiti privatno vlasništvo, učiniti svu zemlju, sve negomlaro bogatstvo, tvornice, magazine, rudnike itd. vlasništvom društvenim. Kada bi se svatko mogao koristiti orudjem, potrebnim za njegov zadatak, te strojevima, kada bi polodjeljac mogao imati zemlju, koja mu je neophodno nužna, tada se nebi niko koristio tuđim radom i nebi bilo moguće takovo izrabljivanje tuđega rada, takova eksploatacija, kakovu danas vidimo. U današnjem se svijetu u rukama jednih nalaze kapital, tvornice, radionice, zemljište t. j. sredstva za proizvodnju, a ogromna većina ma sama radnu snagu. Da se uznogne ma kako mu drago proživjeti, potrebno je raditi, a raditi nema se na čemu, ni s čime. Potrebno je ići ka pitalstvu — vlastiku i iznajmiti se za rad. A što znači najmiti se? To znači prodati svoju radnu snagu, svoje radne ruke gospodaru za takovu plaću, da se bar od gladi ne umre. Gospodar pak kupujući radnu snagu za groše prisiljuje radnika, da mu izrađi robu za forinte. I što manje plaća gospodar radniku, što ga više sati prinudjuje da radi, tim je veći profit gospodara, tim brže raste njegov kapital. Radnik se bori, no kapitalista ne čini nikakvih ceremonija s "neposlušnikom". Odmah s njime razračuna i zamjenjuje ga novim. Radništva, što traži posla, imade uvijek dovoljno na tržištu.

I jer nejednakost, eksploatacija i t. d. postoje usljed postojanja privatnoga vlasništva, to je, da se život ljudstva promijeni u bolji, potrebno prije svega predati cijelo

zemljište, tvornice, radionice, kapital iz ruku privatnih vlasnika, tvorničara itd. u ruke cijeloga društva t. j. samih radnika. Drugima u takovome društvu nebi trebalo biti mjesta. No ujedno s time neće novoradnici biti najamni radnici kao sada, koji prodavaju svoju radnu snagu, koji se stavljaju u ropstvo kapitalista, nego će biti slobodni kao sada, koji prodavaju svoju radnu snagu, koji se stavljaju u ropstvo kapitalistu, nego će biti slobodni radnici, građani, koji će trudeći se sami, sami početi raspolagati s dohivenim bogatstvom i sami moći upravljati cijelim životom svoje domovine. Privatno gospodarstvo mora se zamijeniti općim ogromnim narodnim gospodarstvom, osnovanom na zajedničkom, drugarskom radu. Samo onda, samo u takvom novom komunističkom ili socijalističkom svijetu moći će se odstraniti bijeda i glad, koji proizlazi ne odatle, što nema kruha ili drugih neophodno nužnih životnih namirnica za sve, već zato, što danas postoji cijeli razred ljudi — zemljovlasnika, poduzetnika, trgovaca — koji se koriste narodnom bijedom uvećavaju cijene, ako što nije rodilo, šaljuć tek neznatnu njegovu količinu u mjesta, gdje vlada glad, ne bi li ga tamo uznogli prodati po što skuplju cijenu. Iščeznut će krize i besposlice, koje su strašne kako za radnike, tako i za sve "male ljude", te koje je izazvalo današnji način proizvodnje. Čemu služila cijela današnja proizvodnja? Trgovini. Svaki posjednik zemlje, tvorničar, svaki obrtnik proizvodi produkt ne za potrošnju, već za prodaju. Svaki teži za korišću svoga džepa, a ne za korišću društva. Odatle ovakova konkurencija i neprijateljstvo medju ljudima. U komunističkom društvu neće biti nje, stvarne konkurencije, ni trgovine, jer će ljudi proizvoditi ne za prodaju, već za vlastitu potrošnju. Sve, što će biti proizvedeno, smatrat će se društvenim vlasništvom. Jedan dio bogatstva, dohivenog općim radom, upotrebit će se za pokriće društvenih potreba, a drugi će dio radnici, građani podijeliti medju sobom po drugarskom mjerilu i općem sporazumu. Što će biti bogatije cijelo društvo, tim će biti bolji život svakog pojedinog člana. Budući da će rad biti za sve, to neće doći do toga, da drug drugu otima komadić kruha. Svako, ko će raditi bit će ne samo sit, obuvan, odjeven, nego će se moći koristiti i svim onim pogodnostima i radostima života, koje su danas pristupne samo bogatašima. Samo se po sebi razumije, da će se svaki rad udesiti, da bude što bolji i zdraviji, jer će raditi svi, te neće niko moći pasti u dio, da premanog radi. Tome će pomoći i mašine, koje će se više raširiti, te mašine, pomoću koje će ojačati vlast čovjeka nad prirodom. S iščezavanjem privatnoga vlasništva iščeznut će i dio, ba ljudi na klase: prosjaka t. j. uništiti će se nejednakost. Ostat će samo nejednakost uma ili talenta i ako će neko biti poštivan u društvu, to neće biti zato, jer je njegov otac bio bogat ili djed bio plemić, već zato, jer su njegove zasluge velike za društvo i za drugove radnike.

Na taj se način, da se unište sve savremene nepravde i bijede, predlagali: 1. da se privatno vlasništvo zamijeni društvenim ili komunističkim.

čim vlasništvo; 2. da se uvede zajednički društveni rad; 3. da se mjesto proizvoda za prodaju zgotavljaju produkti za društvenu i osobnu porabu.

Ma koliko se činilo pravičnim rasudjivanje mislioca, koji su predlagali prevrat ove vrsti, ma kolike su zanimljivo opisivali život u komunističkom društvu, to su njihovi predlozi bili ipak tek isprazno maštanje. Jeli moguće preustrojiti svijet, promijeniti sve uredbe, sve ljudske odnose? Kakovim se srestvi ma napokon može postići ovaj cilj? Na to pitanje nije niko dao točan odgovor. Pokušali su izbaviti čovjekoljublje u gospodarstvu, pokušali su da predobiju kapitaliste i vlasnike, da ublažuju njihovu srova srca pričama o patnjama naroda. Mekši između njima odazivalu se, žrtvovalahu dio bogatstva za siromake. No težnja za obogaćivanjem i trgovina ne rastavljahu se i život je išao svojim tokom. Jedni su osiromašivali, stradali, trudili se, drugi su uživali, obogaćivali se, a novo socijalističko društvo, o kojemu se toplo propovijedali prvi socijalisti, pričinjalo se jednim praznom zabavom, drugima žudjenom, no nedostizivom tlapnjom.

I upravo onda razliježe se moćni glas Karla Marksa, koji je pokazao čovječanstvu pravi put, što će ga nenamovno odvesti u carstvo drugarskoga rada, zajednice i jednakosti. Socijalizam nije tlapnja, nije maštanje, kao što misle mnogi, nego životna, realna nužda. Kao što je u prirodi sve podređeno određeni zakonima, tako i društvenim životom upravljaju posebni zakoni. Da bi se izmijenio cijeli postojeći poredak i svi savremeni odnosi, nije dostatna dobra volja ljudi. Zato su potrebni izvjesni preduvjeti, zato je nužno, da sam život imade u svojim njeđma ključ novoga poretka. Ma koliko ljudi govorili o koristi, udobnosti i ljepoti socijalističkih uredjenja, to bi kraj svega toga bilo nemoguće ih ostvariti, ako nebi postojali oni neizbježni životni uvjeti, koji prave prelaz k socijalističkom uredjenju ne samo poželjan, nego i neizbježan. Ti pak uvjeti, kako je pokazao Marks, ne samo da postoje, već postojeano rastu i jačaju. Uzalud si utvaraju neke ljudi, da su svi gospodarski poreci, svi odnosi između ljudi, zakoni, prava, običaji itd., ustanovljeni jedanputa za uvijek od "gospoda boga". Oni su baš naprotiv vrlo promjenljivi, te osobito podvrgnuti promjeni gospodarskih forma, ekonomskih odnosa. Medjutim upravo ovi ekonomski odnosi, a poglavito način proizvodnje upliva više od svega drugog na ljudski život, na ljudske poretke. Njima se prilagodjuju zakoni, od njih ovisi i moral i običaji, dapače i način vladanja u državi. Nikakvim se zakonima ne može zbrani, da se čovjek koristi tuđim radom, da bogati ne ugnjetava siromake. No kad bi se ustrojio socijalistički poredak, kad nebi u rukama nijedne privatne osobe bilo srestava za proizvodnju, kad bi svako mogao dobiti ono, što je zaradio, omkla bi iščezlo tlačenje i uništala se eksploatacija. Kad će se promijeniti način, kojim ljudi dobivaju sve neophodno nužne namirnice za život (uvjeti proizvodnje), onda će se zajedno s njima promijeniti zakoni, moral, dapače i ljudsko shvaćanje.*) To potvrđuje cijela historija čovječanstva. Zato nije to-

liko važno propovijedati o koristi socijalističkih poredaka, koliko je potrebno znati, da li se u samoj zbilji, u gospodarskom životu, što nas okružuje, zaradja već i sadr socijalistički poredak. Pa ako jest, onda je svakako potrebno potpomagati, da bi se te ključne riječi i ojačale. Ako se preustroje ekonomski uvjeti, promijenit će se i sav ostali ljudski život. Uzalud misle neki: kad je tako bilo prije, bit će tako i u budućnosti. U dalekoj prošlosti nisu ljudi znali, što je nejednakost, što je siromaštvo i bogatstvo.

Imetak, zemlja — sve je bilo zajedničko, sve je pripadalo cijeloj porodici, a ne pojedinačnim osobama. I danas još ima divljaka, kod kojih su se sačuvali ostaci sličnih odnosa. Tek znatno kasnije započeli su jači ugnjetavati slabije, otimati im u svoju korist imetak i zemlju. Javila se nejednakost i čovječanstvo je očutilo diobu ljudi na posjedujuće i neposjedujuće. Mnogo je stupnjeva prošlo čovječanstvo, osjetilo poredaka svake vrsti, poznavalo i ropstvo i slobodni rad i kmetstvo, dok nisu preoteli u nje nu mah današnji kapitalistički odnosi s njihovim tamničarskim najamnim radom. Nije ni prije dobro živio radnik, no nikada nije poznao takove brige, poniženja, takovo siromaštvo i bespravlje, kakovo se zacarilo od onoga vremena, od kada su se posvuda raširile tvornice i velike nadionice, t. j. od kada je uhitio korjen t. zv. večkaptalistički sustav proizvodnje. Od dana do dana sve veći broj ljudi osiromašuje, propada i dolazi u redove proletarijata, koji živi od prodavanja svoje radne snage. Samostalni obrtnik, tkalac, bravar, obućar itd. nisu kadri održati konkurencu s velikom tvorničkom proizvodnjom. Oni odbacuju svoj zanat, koji ih više ne može prehranjivati i hrle u tvornicu. Mali trgovac razbija glavu, kako bi ma i nekako proživio kraj ogromnog skladišta s velikim prozorima, na dva kata i mnogobrojnom robom.

No na koncu konca i on propada i s tajnom zlobom u duši polazi tražiti posla u tom istom omraženom velikom skladištu. Najposlije i seljak osjeća na sebi pritisak kapitalizma. U njegovu malo zemlje, koja ga sama ne može prehraniti. Zato se bavio i muzgrednom privredom dotle, dok tvornica nije ubila njegovu robu sa svojim jeftinim produktima. I seljak je prisiljen, da napusti svoj komadić zemlje i da se teškom mukom iznajmljuje veleposjedniku ili polazi u grad za poslom. Selo opusti, narod propada, započinje kronična glad. Tisuće bezposlenih otimlju jedan drugome rad i obaraju cijene svojih radnih ruku tražeći grozničavo posla. Kapitalistima je ovakav položaj u prilog. Čim je niža plaća radnika, tim je veći profit kapitalista. Čim brže rastu njihovi kapitali, tim jači i moćniji postaju oni sami. Sve jašnije se dijeli svijet na dva neprijateljska tabora: na kapitaliste, vlasnike i na

*) Ekonomski se uslovi odražuju dapače i na mišljenju čovjeka, na njegovom naziranju, na njegovom duševnom obzorju. Kod bogatih ljudi, u t. zv. buržoaskim klasama sasvim su drugi pojmovi, ukusi, naklonosti, nego li u proletarskoj klasi. Taj pojav, zabilježen od Marksa, vrlo je bitan i igra golemu ulogu u cijeloj čovječanskoj povjesti.

proletarce. Sve više obuhvata ljudska srca zloba i mržnja.

(Svršit će se.)

NASE VERIGE IN UKOVI.

Jože Zavertnik.

Kot železni oklepi nas obdajajo šege, običaji, predsodki in stari nazori. Kedarkoli se hoče čovek strgati s teh suženjskih spon, ki kakor mora tlačijo vse narode, takoj bodo najeti zagovorniki nasilstva raz pravnice in v šoli rekli: "Kaj otresti se hočete lepih običajev, ki so bili našim pradedom sveti? Pozabiti hočete lepe in zlate nauke svojih mater? Ali vas ni sram, da hočete pogaziti v blato, to kar so pradedi naši smatrali za čisto resnico, za kar so umirali na bojnih poljanah?"

Take nezmislne govorance se uspljeje na trpeče človeštvo, kedar stromi k svobodi, k luči, kedar prične razmišljati o pravih vzrokih svoje bede in trpljenja. Žal, da take govorance, ki so nesmisel, beda stoča sama, najdejo dandanes se precej globok odmev v človeštvu in tako ovirajo narode na poti k svobodi, na poti v človeško družbo pravega bratoljubja.

Ako bi bili stari običaji in nazori res koristnosni za človeško družbo, zakaj n'namo dandanes mesto železnice starih poštinih vozov, mesto parnikov lad je-jadernice, mesto plinove, električne luči ali svetilke-petrolejkje v smolo namočene trske. Zakaj gradimo hiše, saj bi lahko stanovali v brlogih, kakor naši pradedje, svojo nagoto pa pokrivali z živalskimi kožami: mesto z obleko?? Zakaj?

Ako bi se dandanes v človeški družbi držali starih običajev in nazorov, bi morala današnja "kulturna" človeška družba žalostno poginiti, z njo pa tudi tisti, ki ljudstvu priporočajo stare običaje in nazore. Današnja "kulturna" človeška družba je nemogoča brez modernih proizvodjalnih in obratnih sredstev. Brez modernih proizvodjalnih sredstev je nemogoče pridelati toliko pridelkov, kolikor jih družba rabí; brez modernih obratnih sredstev je pa nemogoče te pridelke razvažati in jih postavljati na trg, kjer se uprašuje po njih.

Tudi moderni človek ima povsem različne potrebe, kakor jih je imel človek pred 300 ali 5000 leti. Ako bi današnji človek izdeloval s svoje pridelke s primitivnimi proizvodjalnimi sredstvi, ki so bili v navadi pred kakimi 2000 leti, tedaj bi moral delati noč in dan, če bi hotel pridelati najpotrebnejše, voznja po morju bi pa bila jako nevarna, ker bi ne rabil kompasa, ne sekstanta, kar bi onemogočilo razpečavanje pridelkov in pa selitev narodov iz obljudenih krajev in v neobljudene.

Lakota bi bila na dnevnem redu pri vseh narodih, dasiravno bi delali noč in dan, ker bi ne bilo mogoče razvažati poljskih pridelkov in takih krajev, kjer je bila letina slaba, v kraje, kjer so narave katastrofe uničile poljski sadež. Naobratno bi pa tudi ne bilo mogoče pridelati toliko pridelkov, da bi sploh kaj ostalo za razvoz v tuje dežele.

Tudi nalezljive bolezni bi hudo

krčile človeštvo, ako bi se zdravniki držali starih metod za omejitve takih bolezni.

Pri velikih naravnih katastrofah — potres v San Francisco, v Ljubljani in drugod, bi bila vsaka nujna pomoč izključena. In na stotine ljudi bi moralo zopet radi tega žalostno poginiti.

Torej priporočba: držite se starih običajev in nazorov, je že s tega stališča smešna in bedasta. Že današnja kapitalistična človeška družba, ki ima tudi velikanska protislovja v sebi, dokazuje odločno, da je tako priporočilo navadna neumnost, ki mora bneti kak drug tajen namen.

Zagovorniki nasilstva, ki se zrcali v tem, da mora človek služiti človeku, ne mislijo na stara primitivna proizvodjalna in prometna sredstva kedar priporočajo stare običaje in nazore, pač pa menijo, naj bi se narodi držali trdo vsake vere, ki uči, da je vse, kar vidimo in gledamo na svetu, od boga in da mu moramo biti tudi za vse — dobro in slabo — hvaležni.

Ako v delavski družini umrje oče in zapusti desetorico nedorastlih otrok, potem naj po tem nauku vdova in desetorica dece hvalijo neskončno modrost božjo, ker je odločila, da morajo mati in deca počasi umirati lakote!

Ako delavec ponesreči na delu in zgubi roko in nogo, potem naj zopet hvali boga, da je tako neskončno moder, da ga je pohabil, da bo sedaj od hiše do hiše prosil kruha!

Ako peščica kapitalistov zapravlja denar po letoviščih, se gosti ob lukulskih pojedinah, prireja bakanale, stacuje v krasnih palačah, se vozi v avtomobilih, dasi nič ne dela, potem naj delavci hvalijo zopet boga, da je odredil tako pametno da morajo delavci delati za kapitaliste, vagati za nje skoro vsaki dan svoje življenje, sami pa stradati, stanovati v zaduhlih stanovanjih kamor redkokedaj prisije solnčni žarek, poleg pa se stradati in oblačiti se v strgano obleko.

Priznamo, da so imeli naši pradedje nekaj dobrih običajev in nazorov. Torej le nekaj! In kar je dobrega, smo tudi sprejeli, slabo pa zavrgli.

Nikdar pa ne bomo sprejeli nazor — bedastočo, da je vse dobro in slabo na svetu od boga, in če se zagovorniki tega nazora v talarju in fraku, še tako jeze, da si upamo razmišljati o pravih vzrokih današnje bede in trpljenja, ker nismo imeli prilike po 16 let hoditi v šolo in po šestnajstletnem šolskem obisku pa zapustiti šolo kot *glupi tepci, ali pa kot prefrigani navihanci*, ki imajo le en namen: živeti udobno življenje na račun ljudstva, če tudi pride za njimi vesoljni potop.

Ta nazor, da je vse dobro in slabo od boga, bodemo vedno pobijali, ne le radi tega, ker se da znanstvenim potom dokazati, da je ta nazor velikanska laž, ampak ker se hoče s takimi in enakimi nazori obdržati ljudstvo v kapitalistični suženosti do vekomaj.

Spoznanje, da je treba ta lažnjivi kapitalistom dobro došli nazor pobijati z vsemi duševnimi silami, pridobiva tudi med delavci čedalje več tal. Proletarci vseh narodov so svoje najboljše sile posvetili le (Nadaljevanje na 8. strani.)

'PROLETAREC'

List za interese delavskega ljudstva.
Izhaja enkrat v mesecu.
Izdajatelj:

Jugoslovanska socialistična Zveza
v Ameriki.

Naročnina za celo leto v Ameriki... 50c
Za Avstrijo..... 3 krone

Naslov: "PROLETAREC",

683 Loomis St., Chicago, Ill.

'PROLETAREC'

Devoted to the interests of the
Laboring classes.

Published monthly by the "Slovenian
Socialist Association of America,"
at 683 Loomis St., Chicago, Ill.

Subscription rates 50c a year.
Advertisements on agreement.

Entered as second-class matter January 11th 1906
at the Post Office at Chicago, Ill., under the act of
Congress of March 3, 1879.

NASVET HINAVSKIM PRIRE- DITELJEM MIROVNIH KONFERENC IN BANKETOV.

Nemški major pl. Parseval, znamenit zrakoplovec, trdi, da bo še precej vode steklo v morje, preden bo zrakoplov tako dovršeno konstruiran, da se ga bo rabilo v vojni za napad na sovražne čete.

Temu nasprotno pa trdi Francoz Comte de la Vaulx, da ta cilj največ tako oddaljen, ker se bo v zrakoplov lahko naložilo majhne mehanske bombe in jih metalo na sovražnika, provzročajoč grozne učinke.

Priznajmo, da je zadnje resnica, kar trdi comte de la Vaulx. Sovražnik bo priplul v zrakoplovu po noči mirno in hitro in pričel metati svoje bombe med generalni štab, voditelje organiziranega človeškega klanja. S tem da bo potolkel in uničil voditelje klanja, bo izvojeval zmago in ubranil nadaljno krvolitje, za branil bo, da ne bo treba na tisoče pridnih kmetov in delavcev poginiti na bojnih poljanah v prid milijonarskim tatovom in roparjem.

Sovražnik bo šel v tem oziru lahko še dalje. Potolkel bo lahko direktno provzročitelje vojne: diplomate, cesarje, kralje in njih svetovalce. Ako bi v zadnji rusko-japonski vojni imeli take moderno opremljene bačone, tedaj bi lahko Japonci ubili ruskega carja in njegovo svetovalsko sodrigo, naobratno pa zopet Rusi mikada in tisto svojat, ki mu je svetovala, naj prične vojno z Rusijo. Z uničenjem glavnih provzročiteljev rusko-japonske vojne bi bilo vojni konec in prihranilo bi se mnogo solz, bede in revščine v Rusiji in na Japonskem.

Ista žalostna usoda bi doletela borzne špekulante-roparje, ki so provzročili bursko vojno in cel narod oropali samostojnosti in samodoločbe.

Resnica je pa tudi, da bi izumitelji, ako bi se uresničili bačoni, s katerim se lahko plove, kamor hoče, mučili svoje možgane, da bi iznašli sredstva, s katerimi bi se dalo varovati generale pred groznimi učinki melnit-bomb. Ali do dandanes je dokazana resnica, da so uničevalna sredstva bila vedno močnejša in silnejša kakor obrambna. Iz tega pa sledi, če se dovrše uničevalna, da bo potem tudi vsaka vojna nemogoča, ker bodo uničevalna sredstva

dosegla provzročitelje in voditelje vojne.

Miljonarjem, ki dandanes prirejajo mirovne bankete, na katerih tatovi ljudskega premoženja pijejo in žrejo do nezavednosti, se ne gre za stalni mir, ampak le za omejitve razruševalnih sredstev. Ti ljubitelji miru, ki so oplenili produktivne stavove vseh narodov, vedo dobro, da bi popolno dovršena uničevalna sredstva rabilo tudi ljudstvo v služaji revolucije proti svojim tlačiteljem in iznozgovalcem, kar bi pomenilo polom današnje kapitalistične človeške družbe.

Ako so milijonarji, prireditelji banketov res pravi prijatelji svetovnega miru, potem naj gredo izumiteljem uničevalnih sredstev na roko, podpirajo naj jih s svojimi milijoni, dokler se izumiteljem ne posreči izumiti tako grozna uničevalna sredstva, da onemogočijo vsako vojno, tako cena uničevalna sredstva, da si jih lahko vsaki človek nabavi za nekaj centov.

Dokler bodo pa milijonarji le prirejali mirovne bankete, na katerih se pije in žre na račun miru, pa smatramo take bankete le za golo komedijo in hinavstvo.

x.

ZAKON NARAVE.

*Da iz malega raste veliko!
Zakon narave je tak:*

Vsaka stvar v naravi, bodisi mrtva ali živa, ima svoje zakone, svoje postave, na podlagi katerih se proizvaja oziroma formira in se, svoje obliki primerno, tudi vedno spreminja. Ni je stvari v naravi, katera bi bila vedno jednaka, bodisi v rudinstvu, bodisi v rastlinstvu ali pa v živalstvu. Kamenje in različne rude nastojajo in se formirajo po sebi lastnih postavah v zemlji, spreminjajo se vedno po svojih oblikah, spreminjajo se tudi po stanju, kateri jim je mehkejši ali pa trši. Kak razloček med navadnim kvarcom in žlahtnim demantom! Rastlinstvo zahteva zopet svoj živč iz zemlje, zahteva svetlobo od sonca, zahteva zrak od narave; na podlagi teh zakonov toraj zamore se narava razevitati; in živalstvo tudi potrebuje vse od matere narave da se zamore boriti za svoj obstanek. Kedo vdahne psu mišcl, da mora čuvati hišo, da se mora postaviti v bran za svojega gospodarja, ako ne narava sama! Kako mora divji kozel naznaniti svojim sodrugom pretečo nevarnost, ako ne po naravnih slutnjah!

Naravoslovje, katero pred vsem mora biti objektivno, sestoji toraj le iz samih stvari in bitij, katere sluherni dan lahko vidimo in opazujemo. Naravoslovje potem takem ne more biti družega kot boj za resnico.

Ako opazujemo natančneje posamezne dele narave, vidimo in spoznamo takoj, da imamo tudi vse prehode iz jednega dela v drugega in zopet v posameznih delih večjo ali manjšo obliko snovi. Naravoslovje nam dokazuje, da se nahajajo rastline podobne kamenju, ono nam je dokazalo, da se zopet nahajajo živali, podobne rastlinam, in da bi najvišje in najpopolnejše bitje med živimi, ki je človek, ne imel z živalimi nikake podobnosti, pač nikdo ne more zanikati. V posameznih de-

lih je naposled kamenje več vrst, različno je rastlinstvo, različno je živalstvo.

Vse se proizvaja iz naravnih zakonov. In kje drugje, kot v teh zakonih edino zamoremo iskati resnico čisto in golo, zamoremo iskati principe, na podlagi katerih pride-mo do višjih zaključkov.

Li zamoremo morda iz duševnih bitij proizvajati principe, ki jih ne vidimo, sploh ne poznamo? Li zamoremo na podlagi duševnih principov dokazati existenco bitij, ki ne existirajo, kakor i principi sami ne morejo existirati. Naravne zakone pak oziroma principe nikdo zanikati ne more, toraj le samo iste smatramo lahko pravi temelj resnicam. Narava nam nudi vse stvari in bitja v obliki snovi, katero snov vsakdo vidi z lastnimi očmi, jo razume z lastnim razumom, z lastno pametjo; toraj je le naravoslovje prava in temeljita veda.

Narava nam proizvaja snov in vse snovi skupaj so narava sama. Duševnih bitij oziroma duhov nam narava ne mora proizvajati iz snovi, kajti katerikoli si bodi snov, dasi tudi se spremeni sto in stokrat, proizvajala nam bode vedno le snov; seveda v drugačnih oblikah. Ker nam pa naravni zakoni ne morejo ustvarjati duhov in čeznaravna bitja nam tudi oni ne morejo dokazati existenco Boga, ne morejo nam dokazati existenco duše, pač pa ravno nasprotno.

Seveda si bode tukaj pač marsikdo mislil, saj vendar in narava ustvarila Boga, temveč Bog naravo in vse kar v njej živi in lazi, toraj le iz nadnaravnih stvari lahko proizvajamo naravna bitja, in vse zemeljske snovi.

"Prov dobir s'jo pogruotov" bi ti rekel slovenski kmetič; toda povedal ti bode le teh par besedij in obmolknil. Človek pa se pač ne sme zadovoljiti s to pohvalo, temveč zahtevati dokazov. Le počasi, saj nam ni potreba daleč iti.

Odprimo zgodbe sv. pisma. Na prvej strani se čita: "In Bog je rekel: "Naredimo človeka po svojej podobi!"

Bog je toraj ustvaril človeka po svojej podobi, po svoji obliki. Ali pa ni človeško telo iz snovi? Ali je človeško telo popolno? Je-li jednako? Je-li Zulukafer ali Evropejec, je-li Indijanec ali Eskimos podoba božja? Katerega izmed teh je ustvaril?

"Conticure omnes" — Obmolknite, rekel je Vergil v drugi knjigi Eneide, predno je popisal boj pri Troji.

Človeško telo je iz snovi, toraj ga ni proizvedlo duševno bitje. Na vsak način je mogla toraj narava sama zbrati skupaj svoje celice in tako formirati neko živo bitje iz katerega se je tekom časa razvilo človeško telo do današnje oblike.

Človeško telo ni popolno. Če pa ga je ustvarila popolnost sama, katero popolnost imenujete Boga, mogla bi ga bila ustvariti po svojej podobi, toraj popolnega.

Trhljena jablan ne more nam dati svežega in lepega sadja, bolna mati nima zdravega deteta; to so naravni zakoni. Ako pa ugledaš tan na planinah čvrstega in čilega kozliča, gotovo mu je bil oče zdrav in čil kakor divji kozel. Ni-li to v naravi?

Nepopolnost človeškega telesa pač nikdo zanikati ne more. Opazujmo naše življenje od zibelki do groba! Nežno je sicer otroče telo v zibelki, toda brez pameti, brez razuma, brez razsodka. Le kar otrok vidi si poželi; z jokom in krikom, z smehljajem in radostnim obrazom nam zamore naznanjati svoje občutke. Sluh njegov še ni razvit, jezik še zamotan. Naravnih snovij potrebuje toraj otrok, da se zamore razvijati njegovo telo, in z telesom vred njega organi, in z organi njegov razum. Ko doseže polovico dobe človeškega življenja, doseže pač zrelostno dobo, toda nikakor ne popolnost. V starosti pak zopet polagoma ga zapušča vid, polagoma sluh, ginevajo mu moči, močim pamet in razum; jednak je zopet otroku v zibelki. Večnej zemlji križi pak je njegovo telo črv.

Ljudje si tudi niso vsi jednaki. Vsaj imamo vendar ljudi bolj ali manj izobražene, bolj ali manj močne narave, večje ali manjše postave. Če jih je pa ustvaril Bog sam, bi si morali biti vendar vsi jednaki; vsaj je oslica zopet mati osla, ki vsi jednako rigajo. Ker se pa toraj človeško telo v vseh stadijah življenja svojega tako različno spreminja, nikakor ne more biti popolno, ker popolnost, ako hoče biti popolna, se ne sme in ne more spreminjati.

Toda Bog je pa ustvaril temu telesu neumrjočo dušo, kaj ne res? Da, dragi prijatelj, zopet smo tam kjer muh ni. Vzanimo, da je Bog ustvaril dušo. Toraj mora biti potem telo mrtva stvar, in le duša ima življenje, razum, občutke in delovanje v telesu. Duša deluje v telesu, kakor igravec proizvaja glasove in melodije iz klavirja. Klavir je mrtva snov, igravec njegova duša.

Haha! Prosim le potrpljenje. Ko bi pa nekdo temu klavirju polomil nekaj strun, nekaj tastov, in najsi bode igravec potem še tako izboren; kake glasove, kake melodije vam bode proizvajal iz njegovega klavirja? Je-li igravec kriv? Je-li klavir vzrok?

In jednako je z človeškim telesom. Ako mu je Bog udahnil neumrjočo dušo, mora toraj biti duša pravo življenje telesa, ona mora so delovati z njim pri vsem. Zakaj pa duša ne more pri slepcu občudovati narave? zakaj duša pri mutcu ne sliši in ne more oznanjevati iz njegovih ust božje besede? zakaj duša pri obnorelem človeku tudi neumnosti blodi? Telo pač ne more biti vzrok, ker telo je snov; duša pak od Boga, bi morala voditi po pravem potu nje v varstvo izročeno telo. Neumna duša toraj popolna ne mora biti, in tudi ne izvirati od popolnosti; ker pa je popolnost Boga, jo on ni zamogel vstvariti; nasprotno pak, ako je neumna duša, tudi njen stvarnik ne more biti pri zdravi pameti; ker pa ta točka zanika stvarnikovo popolnost, i tudi on existirati ne more, kakor tudi ne od neeksistence stvarjena duša.

Kaj pa je z neumrjočnostjo duše? (Postavim seveda dogmo, ko bi ona existirala.) Naravni princip nam dokazuje, da gre vsaka stvar k svojemu koncu. Če bi katero bitje ne imelo svojega konca, bi ono moralo biti večno in neizpremenljivo; toraj nikakega začetka, nikake spre-membe, nikakega konca. Da se je pa duša (ako existira?) morala pričeti z rojstvom, da se ona s te-

lesom vred spreminja, je vsakemu znano; ergo mora tudi imeti svoj konec in nikakor ne more vzplavati pred božji stol. Je-li morda kateremu znano, kje ga je duša njegova "poganjala in lomila" pred njegovim rojstvom? Začetku pa odločno sledi konec, kajti dež za solncem mora priti. Če bi pa vže kateremu ušla duša iz telesa, hoteč poleteti v višave k svojemu stvarniku brez ek-sistence in gledati njega od oblčja do oblčja, bi ona po naravnih zakonih morala obstati med zemljo in luno, ker privlačne sile teh dveh svetov sta si jednaki; tam pak bi morala glada poginiti, ako jo ne bi morda trkanje lune nasitilo.

Dokazalo se je toraj, da je človeško telo iz snovij, ne iz duhov, brez duše; dokazalo se je, da ni popolno, da ni jednako. Ostane nam toraj le še vprašanje, kako podoba je dal Bog tej snovi? Zulufabri in Evropejci, Indijanci in Eskimovci so si ljudje oziroma živa bitja različnih barv, različnih postav in kolikor toliko tudi drugače vstvarjeni. Božja podoba mora biti po tem take in črna in bela, rudeča in žoltorumenena vse ob enem, kar se pa zakonu narave naravnost zoperstavlja. Naravni zakon tukaj zopet obvlada, da dve stvari namreč ne moreta biti istočasno na enem in istem mestu.

Takega je Bog ustvaril človeka po svoji podobi! Nepopolnega in nejednakega, iz snovi in iz napak. Narava sama toraj ne samo v posameznem navedenem dokazu zanikuje svojega stvarnika, ampak tudi stvarnik sam zanikuje v vseh točkah svojo existenco.

Pa si oglejmo principe in dogme cerkvene. Glavni princip cerkve, ki si ga je sama postavila, se glasi: "Roma locuta, causa finita". Sklenjeno v Rimu, vzrok je dokazan in končan.

Zdi se mi ta princip jednak principu moje matere, katera mi je na vprašanje "kdaj bomo jedli?" odgovorila: "Ko bodo žganci kuhani in zabeljeni, pa ti jih bom dala v ponvi." Kot otrok nisem imel časa misliti, li ima moja mati moko, da mi mora napraviti žgance, li ima potrebnih drv, da si napravi ogenj, li ima špeh, da mi jih zabeli; vse to mi je bila stranska stvar. Ko so bili žganci na mizi in posebno če je bilo zraven še kaj "žonte", pa sem bil zadovoljen.

Taki so principi cerkveni. Nikake podlage, nikake snovi, nikakega začetka. Misli, ki se rodijo v glavah trebušastih kardinalov, postanejo principi in zakoni. Če pa vže ti principi nimajo nikake podlage kako morajo oni pač služiti v podlago drugim bajkam, ki jih sklatijo iz omenjenega stavka.

Zgoraj omenjeni princip moje matere glede žgancev, pa je še dokaj boljši. Ako ne jaz, pa je vsaj moja mati vedela, da ima moko, drva in špeh, da mi zamore napraviti to tečno jed, toraj je imea podlago naravnih zakonov. Poslušajte in strmite! V Rimu pa kuhajo žgance brez moke, jih zabelijo brez špeha! Drv imajo sicer dovolj, toda ona jim služijo v obrambo in moč napram nevednemu ljudstvu, da ga zamorejo držati v svetem strahu in metati polena pod noge delavca trpina. Farji iz prižnice pa razdelijo te žgance v glave spečih ljudij, in pridenejo zraven malo

"žonte", toda le "žonte" brez jeter. Kaka je ta podlaga? Kaki so ti principi?

Zračna je podlaga, ki se mora udreti! Luknjati so principi cerkveni, ker so okrog kraja otki, v sredi jih pa nič ni!

Kedaj, o slovenski trpin, se bodeš dvignol iz Tvojih sanj, ki Te tako kruto in neusmiljeno težijo pod farškim jannom! Sedaj je čas, vstani, probudi se, in z združenimi močmi podajmo se v boj za pravico! Na vzhodu se vže dani, in zlati žarki jutranje zore obsevajo toliko zaželjeno prostost, ki se približuje z hitrimi koraki. Kot sinovi proste narave zahtevajmo prostost; kot bitja jedne matere narave zahtevajmo enakost; in kot pravi bratje združimo se v jedno četo nepremagljivo! V boj, toraj, za pravico! Visoko v zraku naj nam plapolata razvita zastava svobode in naše geslo bodi:

Prostost, enakost, bratstvo!!!
Klinar.

KDO JE ZAKRIVIL?

Človek, ki izodprtim očmi brez vsakih naočnikov gleda današnjo človeško bedo in ima rahločutno srce, se ne more veseliti življenja, ker vidi, da ga ni človeka na svetu, ki bi več ali manj ne zdrholal pod težkim bremenom življenja.

Divja žival v pragozdu vzraste pod zaščito svojih roditeljev, ako jo kak drug sovražnik ne zaleze ali ne unči elementarna sila. In ljudje?

Že predno so rojeni jih umrje na tisoče in milijone otrok zagrebejo v najnežnejši mladosti na pokopališčih.

Ljudje, ki preživijo mladost, gre do temni bodočnosti nasproti. Kdor je doživel 60 let, je videl, kako so njegovi tovariši pod težo življenja cepali v prezgodnji grob.

In mrtvi so rešeni muk in trpljenja. Ali živi ljudje trpe žalost in tugo in marsikaterega živega človeka se smatra lahko za mrtvega, ki je potem le težko breme za svojce. —

Tem zopet slede tisočno različne bolezni, ki razjedajo blagostan ljudi, družin, narodov.

Tisoči tavajo v temni noči, deloma v blaznosti, kakor je bil duh časa — začarani ali pa živeči v domišljiji.

Zopet drugi tisoči tavajo v blaznosti, katero Angleži imenujejo po pravici blaznost morale. Tisoči so tu, katerih možgani le navidezno pravilno delajo in radi tega se jih smatra za normalne, ki so pa v resnici moralčno bolni, in čer tako, da jih njih volja ne more več obvarovati pred napakami in nudo-delstvi.

Od tisoč zakonskih otrok umrje dandanes že v prvem letu 28, dastiravno so v oskrbi družine; od tisoč nezakonskih otrok, ki nimajo družinske zaščite, jih umrje v prvem letu 325. In na Dunaju je število nezakonskih otrok večje kakor zakonskih. Od sto ljudi doživijo komaj trije 60 leto. Srednja starost je pri kapitalistih bogatinih 50 leto, pri delavcih pa 32! — Te številke bi morale vsakemu delavcu odpreti oči, vzdražiti ga, da bi moral razmišljati, kdo je zakrivil, da kapitalist umrje povprečno, ko je star 50

let, delavec pa že, ko je star 32 let. Ako bi delavci o tem razmišljali, postali bi socialisti.

Narasačaj blaznežev je dandanes ogromen. Vsled podedovanja jih imamo 40 odstotkov. Kako tužen pogled v bodočnost, ker se število blaznežev vsled raznih vzrokov vedno množi.

Tudi število samomorilcev narasča. Na Francoskem se število prebivalcev znižuje, število samomorilcev se je pa potrojilo.

Kdo nam bo pa povedal, kako veliko je število moralnih blaznežev — ali so ti siromaki v blaznicah ali ječah?

To bedo na svetu pa hoče ublažiti vera. Vera? In česar so iz nje napravili? Morilko, ki nosi gorje v imenu boga med narode in v tuje dežele.

Tako so ljudje razdruženi in razkropljeni, dasiravno si svoje hibe zakrivajo s bliščecim sijajem.

In zaključek tega? Vojna! Vsako plemensko živalsko pleme se brani moriti svoje plemenske svojce, človek pa mori človeka. Posamezne morilce se kaznuje, za kazen se jih zopet pomori. Posamezne morilce se zopet umori! O sancta simplicitas! Vojno, umor v množni se pa obožava, se ga pa slavi. Mladini se vtepa vojno kot najvišji ideal v glavo, uči se jo moriti na debelo.

Mislite, delavci! Kje so vzroki, kdo je zakrivil, da živimo življenje tuge, bolesti in žalosti?

Da, kdo je zakrivil?

Baltzer.

VOJNA.

Spisal Guy de Maupassant.

Prevel J. L. . . . n.

Če le mislim na to besedo, vojno, tedaj me obide zona, kakor če bi se mi pripovedovalo o srednjeveškem čarovništvu, o inkviziciji, o zdavnej minoli stvari, o nečem groznem, strašnem in protinaravnem. Ako razgovarjano o ljudozrcih, tedaj se zančljivo posmehujemo, ker se zavedamo, da smo boljši kot ti divjaki.

Kteri ljudje so pa pravi divjaki. Tisti, ki se vojskujejo, da svoje premagane sovražnike pojedjo, ali tisti, ki se bojujejo, da vbijajo in da zopet le vbijajo.

Mladi vojaki, ki tam daleč korakajo, so istotako obsojeni v smrti, kakor čreda kostrunov, katero mesar po cesti goni pred seboj. On gredo, da bodo nekje na neki planjavi padli, da jim bo kroglja preluknjala prsi ali pa sablja presekala glave. In vendar so mladi ljudje, ki bi lahko delali, proizvajali in koristili. Njih očetje so stari in revni, njih matere, katere so jih dvajset let ljubile in negovale — kakor matere ljubijo — bodo po šestih mesecih ali enem letu zaznale, da je njihov sin, otrok, katerega so v ljubezni vzgojevale — bil vržen kot cerknen pes v jamo, potem ko so mu kosi kombe raztrgali čreva in ko je še živel, ga je naskokujoča konjica pohodila in poteptala v neoblično maso. Zakaj so neki ubili njih ljubljence, njih edino upanje, njih ponos, njih življenje? Zakaj? Ona ne ve. Da, zakaj?

Vojna! . . . bitke voditi! moriti! . . . daviti! . . . ljudi klati! . . . In mi

imamo dandanes, v današnji dobi v naši civilizaciji, v razvoju vede in filozofije, do katerih misli človeštvo, da se je povzdignilo — solje, v katerih se uči ubijati in sicer ubijati z velike daljave in dovršenostjo, ubiti mnogo siromakov naenkrat, nedolžnih ljudi, ki imajo družino in niso nikdar prišli v navskriž s sodnijo.

Najbolj obsojanja vredno je, da ljudstvo ne ugovarja svojim vladam; najbolj obsojanja vredno je, da se vsa človeška družba skupno ne opre že pri besedi vojna.

Vojna je na zatožni klopi. Kultura vodi zatožbo na pritožbo človeštva in zahteva veliko četo osvobodilcev in voditeljev pred svoj sod. Narodi so pričeli umevati, da množina enega hudodelstva ne dokazuje, da se isto zmanjšuje, če je ubijanje hudodelstvo, da potem ubijanje v množini ni olajšalni vzrok, če je tatvina sramota, da rop v množini ne more biti čast. Zalučajmo te resnice v svet, zaničajmo in razčasti no vojno.

Molčke je nekega dne mirnim poslancem rekel tele čudne besede: "Vojna je svetlo in je element božjega svetovnega reda. Vojna vzdržuje vse dobre in plemenite lastnosti, čast, čednost in pogum in zabranjuje korak nazaj v nizek materializem."

Torej ljudje, združeni v velike črede do 400.000, ki noč in dan korakajo, ne da bi počili, ki nič mislijo, se učijo, proučavajo, ne čitajo, nikomur ne koristijo, ki so umazani in v blatu spijo, ki žive v narasačajni toposti kot zveri, ki mesta rušijo, vasi požigajo in uničujejo narode, ki kasneje, ko srečajo drugo krdelo ljudi, to krdelo napadejo, preljuje reke krvi, te reke ponešajo z razsekanimi človeškimi udi in zagrebejo v razmočeno, pordečeno zemljo orlice, ki imajo odtrgane noge, razsekane glave, ki umirajo brez cilja v kakem kotu na njivi, medtem ko njih stariši in otroci doma gladu umirajo, to je kar se ne more imenovati korak nazaj v najnižji materializem!

Možje, ljubiteji vojne so šibe sveta. Mi se bojujemo proti naravi, proti nevedni, proti vsakovrstnim zadržkom, da bi zboljšali to žalostno življenje. Dobrotniki in modri jani ponabijo svoje življenje za delo; razmišljajo, kako bi svojim bratom pomagali, jih tolažili in jim zboljšali njih stanje. Ne zmeneč se za svoje lastno dobro, množje iznajdbe, povečujejo človeški duh, razširjajo vedo in dajo vsaki dan svoji domovini blagostan, zadovoljnost in moč.

Sedaj se prične vojna. V šestih mesecih so voditelji vojske uničili vse dvajsetletno delo, katero sta proizvedla ženij in potrpežljivost.

Upasti v deželo, podaviti može, ki branijo svoj imetek, ker so oblečeni v bluze mesto v suknje, požgati stanovanja in hiše nesrečnikov, razbiti ali ukrasti njih pohištvo, piti vino iz kleti, onečastiti žene, katere se sreča na cesti, milijone popokati v zrak, za seboj pa puščati bedo in kolero — to se ne imenuje korak nazaj v najnižji materializem.

Kaj so ljubiteji vojne do sedaj zvršili, da bi dokazali svojo inteligenco? Nič.

Kaj so izumili? Topove in puške.

POVESTI PAGLAVCEV.

Napisal Ljudevit Thoma.

Kriva prisega.

Sušnikov Janez mi je rekel, da mu je mati prepovedala občevati z menoj, ker se obnašam nekam surovo, in ker me bodo tudi spodli kmalu. Povedal sem pa Sušnikove-mu Janezu, da se ne zmenim za njegovo mater, in da sem vesel, če ga ne smem obiskovati, ker v njegovi sobi po plesnjobi smrdi.

On se je pa odrezal, da sem neotesanec, in priložil sem mu gorko zaušnico in vrgel sem ga ob pečobran, da se je zvrnil.

In zlomil se mu je en zob, njegove žametaste hlače so pa kazale večiko luknjo na kolenih.

Popoldne je prišel pedel v naš razred in povedal, da moram h gospodu rektorju.

Odšel sem, pri vratih sem pa spačil obraz, da so se morali vsi smejati. Zatožil me ni nobeden, ker je vsakdo vedel, da ga bom plačal. Sušnikov Janez me ni videl, ostal je doma, ker mi imel zoba.

Drugače bi me bil že zatožil.

Moral sem takoj k rektorju, ki mi je s svojimi zelenimi očmi kaj ostro gledal.

"Ti si, ti neporedni deček," je dejal, "ali nas še ne boš zapustil."

Domisljal sem si, da bi bil vesel, če bi mi ne bilo treba gledati tega grduna, toda sam me je poklical.

"Kaj misliš postati?" je pričel z nova, "ti surovina? Ali misliš, da boš kedaj dokončal humanistične študije?"

Rekel sem, da upam. Sedaj me je pričel zmrjati in sicer tako glasno, da je pedel lahko vse slišal. Rekel je, da imam hudodelsko naravo, da sem katilinarična ekzistenca, da bom k večjem postal preprost roko-delec, da so tudi v starem veku vsi zavrženi ljudje tako začeli, kakor jaz.

"Gospod deželni svetnik Sušnik je bil pri meni," je dejal, "in mi razobložil žalosten stan svojega sina," in potem mi je pa prisodil 6 ur karcerja. Moji materi je pa deželni svetnik poslal račun, naj plača 18 kron za razstrgane hlače.

Mati je hudo plakala, ne radi denarja, dasiravno ga ni skoro nič imela, ampak radi tega, ker vedno kakšno ugānem. Bil sem sila jezen, ker se je mati tako žalostila, in odločil sem, da se Sušnikovemu Janezu ne bo godilo dobro.

Deželni svetnik nam ni izročil strganih hlač, daši je zahteval nove. Prihodnjo nedeljo so me zaprl v rektorski urad. To je bil dolgčas.

V sobi sta bila sinova gospoda rektorja. Eden je moral prevajati in imel je same debele knjige na svoji mizi, po katerih je moral listati. Kedar je vstopil njegov oče, je vselej neznansko hitro listal po knjigah in gorindol kimal z glavo.

"Česar iščeš moj sin?" je vprašal rektor. On ni odgovoril takoj, ker je imel kos kruha v ustih. Vendar ga je pa naglo pogoltnil in rekel, da išče grško besedo, katero najdeti ne more.

Bila je laž; on sploh ni iskal, ker je vedno lomil kruh v žepu in ga nosil v usta. Opazil sem dobro to. Rektor ga je pa vseeno pohvalil.

Kvasil je nekaj, češ da bogovi bolj ljubijo delo kot čednost.

Potem je šel k drugemu sinu, ki je stal pred slikarskim stojalom in nekaj risal. Slika je bila skoro do-

vršena. Bila je pokrajinska slika z jezerom, na katerem je plulo mnogo ladij. Tudi gospa rektorica je vstopila in g. rektor je bil zelo dobre volje. Rekel je, da bo ob zaključni veselici razstavljena in da bodo vsi obiskovalci lahko uvideli, kako se gojijo lepe umetnosti.

Potem so odšli, sinova tudi, ker je bil čas za obed. Ostati sem moral sam, pa jaz jesti tudi nisem dobil.

Nisem se žalostil radi tega. S sabo sem imel salamo in mislil sem: "Oba suha rektorjeva sina bi bila vesela, če bi kaj takega dobila."

Starejši je postavil svojo sliko v bližnjo sobo na okno. Videl sem dobro. Čakal sem, da so bili vsi zunaj, potem sem pa čital povest o črnem volku, znamenitem vodju Apačev, katero sem skrivaj prinesel s sabo.

Ob štirih me je pedel izpustil. Rekel je: "Ta pot, si pa dobro sedel." Jaz sem odgovoril: "Ah, kaj še!" Vendar je pa bilo nekaj, ker je bilo tako dolgčas. V pondeljek je prišel rektor v razred. Bil je rdeč kot puran.

Kričal je, ko je ustopil: "Kje je Thoma?" Ustal sem. Pričelo je gneti. Rekel je, da sem zvršil hudodelstvo, kakršno še ni zabeleženo v šolski zgodovini, delo Herostrata, ki se lahko primerja z zapalenjem svetišča Diane. Svoj položaj si pa lahko zboljšam, ako vse skesano priznam.

Pri tem je pa odpiral svoja usta, da so bili videti grdi zobje, pijuval in obračal je svoje oči.

Rekel sem: "Jaz nič ne vem; saj nisem nič storil."

Imenoval me je zakrnega lažnjivca, katerega bo zadela jeza z neba. Toda rekel sem: "Jaz nič ne vem!" Potem je vprašal vse v razredu, ako nič o meni povedati ne vedo.

Obrnil se je proti profesorju in mu povedal, da so v jutro zaznali, da je nekdo kamen vrgel v sobo poleg rektorata. Velik kamen je ležal na tleh, ki je preluknjal tudi sliko, katero je slikal njegov sin.

Profesor se je ustrašil, jezili so se mu lasje na glavi. Skočil je proti meni in zakričal: "Priznaj, zavrženec! Ali si ti zvršil to malopridno delo?" Odgovoril sem, da nič ne vem, da mi že preseda, da za vsako stvarco le mene obdolže.

Rektor je zopet zakričal: "Gorje ti, trikrat gorje. Ako te razkrižkam! Saj mora priti na dan."

Potem je odšel. Po eni uri je prišel pedel in me pozval v rektorat. Čakala sta me učitelj veronauka in rektor. Slika in kamen sta ležala na stolu. Pred stolom je pa stala majhna mizica pogrnena z črnim prtom, na njem razpelo, poleg pa dvoje gorečih sveč.

Učitelj veronauka je položil roko na mojo glavo in bil je zelo prijazen z menoj, daši me navadno ni rad videl.

"Ubogi, zapeljani deček," je pričel, "očisti svoje srce in priznaj mi vse. Saj bo tebi dobro in olajšal boš svojo vest."

"Tudi svoj položaj si boš zboljšal," je pristavil rektor.

"Jaz nisem bil, jaz nisem vrgel kamen v okno," sem odgovoril.

Učitelj veronauka me je zelo hudo pogledal in potem dejal rektorju: "Mi bodemo kmalu vedeli resnico. To sredstvo gotovo pomaga." Peljal me je pred mizo, kjer sta goreli sveči in svečano izgovoril:

"Sedaj te vprašam pred gorečima svečama: "Ti poznaš zle posledice

krive prisega iz veronauka. Uprašam te: Si ti vrgel kamen? Da — ali ne?"

"Nisem vrgel kamna," sem odgovoril.

"Odgovori da — ali ne, v imenu vsega svetega."

"Ne," sem dejal.

Učitelj veronauka je skomiznil in rekel:

"On ni bil. Sum goljufa."

Rektor me je odslovil.

Bil sem zelo vesel, da sem lagal in ne priznal, da sem v nedeljo zvečer vrgel kamen v okno, kjer sem vedel, da stoji slika. Jaz bi si ne bil poboljšal svojega položaja. To je rektor rekel nalašč. Spodili bi me bili. Jaz pa nisem neumen.

Stric Frane.

Nekega dne je dobila mati list od strica Franeta, penzioniranega majorja. Rekla je, da se veseli, da je stric pisal in da bo naredil iz mene dobrega človeka in da stane 80 kronic na mesec. Moral sem v mesto, kjer je stanoval stric. Bil sem žalosten. Treba je bilo hoditi preko štirih stopnjic, naokrog so pa bile same visoke hiše in nikjer vrta.

Igrati se nisem smel nikdar, pa saj tudi ni bilo nikogar. Bila sta le stric Frane in teta Ana, ki sta vedno hodila gorindol, da bi se nič ne zgodilo. Stric je bil zelo strog in vselej je dejal, kedar me je pogledal: "Čakaj, paglavec, tebe bom že še ukrotil."

Iz okna se je lahko pljuvalo na cesto in počilo je vselej, če je plju-nek padel na trotoar. Ali če je plju-nek zadel kakšnega človeka, potem je dotični hudo zabavljal in zmerjal. Takrat sem se smejal, drugače pa nisem bil nikdar vesel.

Profesor me je čmarno gledal, češ, da sem prinesel slab glas s sabo.

To ni bila resnica. Slabo spričevalo sem dobil, ker se n. gospoj rektorici vskipevalni prašek vrgel v neko slabo dišečo posodo.

Ali od tega je že nekaj časa minolo in profesor bi me ne bil smel radi tega tako gultiti. Stric Frane je bil njegov dober znanec in ga je večkrat obiskal.

In na takih obiskih sta se dogovorila, kako me bodeta ujela.

Kedar sem iz šole prišel, sem moral takoj delati nalogo.

Stric je pazil na mene in dejal: "Že zopet neumno izdeluješ? Čakaj, paglavec, jaz ti že uro navijem."

Nekoč sem imel zvršiti matematično nalogo. Nisem jo mogel skočiti in uprašal sem strica za pomoč, ker je materi obljubil, da mi bo pomagal. In tudi teta je pripovedovala, da je stric pameten človek in da se pri njemu marsikaj lahko naučim.

Radi tega sem ga poprosil, naj mi pomaga. Prečital je nalogo in rekel: "Že zopet nič ne znaš, ti malopridni paglavec. Ta naloga je lahka."

Usedel se je in pričel. A ni mu šlo izpod rok. Računal je ves popoldan in če sem ga uprašal, ali je nalogo že dovršil, me je pa prav grdo ozmrjal.

Še le pred večerjo mi je prinesel nalogo in rekel: "Sedaj jo lahko prepíšeš. Bila je lahka, a morai sem zvršiti nekaj drugega. Ti teppec, ti!"

Prepisal sem jo in zročil profesorju. V četrtek sem dobil zvezek nazaj. Mislil sem, da bom dobil

enojko. Ali bila je četvorka in cel list je bil prekrižan z rdečimi črtami. Profesor je pa rekel: "Tako bedasto pa le kak osel lahko izdeia račun."

"To je moj stric," sem odgovoril. "On je zvršil nalogo, jaz sem jo le prepisal."

Vsi učenči so se smejali, profesor je pa postal rdeč kot kuhan rak.

"Ti si lažnjivec," je zarohnel profesor nad menoj. "Ti boš umrl v ječi."

Zaprl me je za dve uri.

Doma me je čakal že stric, ki me je vselej neusmiljeno pretepel, če sem bil zaprt. Že pri vstopu sem kričal, da je on kriv, če sem bil zaprt, ker je napačno rešil nalogo in da je profesor rekel, da le osel lahko zvrši tako nalogo.

Sedaj me je še le prav fino naseškal, potem pa odšel. Klančnikov Jože, moj prijatelj mi je pa povedal, da je videl profesorja in njega na ulici živahno razgovarjati.

Drugi dan me je profesor poklical in dejal: "Jaz sem tvojo računsko nalogo še enkrat pregledal. Rešena je dobro, seve po stari metodi. Ker si bil zaprt, se ti ni krivica zgodila, ker si pri prepisu napravil napake."

Tako sta se dogovorila s stricem kajti stric je takoj rekel, ko sem domu prišel: "Govoril sem s profesorjem. Naloga je bila rešena pravilno. Le ti paglavec si napravil napake, ko si jo prepisal."

Mati mi je pa pisala, da mi stric ne bo več pomagal, ker še navadnih računov prepisati ne znam in mu vsled tega delam neprilike.

Ta je podel človek.

ALI JE BOG?

(Čitaj sv. pismo: Bogu je vse mogoče.) Takšna neomejena božja vsegamočnost lahko završi vsakršni čudež. Radi tega so tudi vse vere v boga in biblija zelo bogate na čudežih. Vzrok vere v čudeže je isti kakor za vero v boga, duhove, prazno, verje. Ta vzrok je neveda. Tembolj se je krčila neveda, tembolj se je spoznavala veda o naravnem zakonu, tolikor težje stalšče je imela vena v čudeže in ž njo združene religije. Radi tega sovražijo vsi duhovniki vedo in resnico. Danes je dokazano, da se še nikdar ni zgodil kak čudež in se tudi nikdar ne more. Tudi kar še ne poznamo, bazira istotako na naravnih zakonih, kakor tisto, kar poznamo. Iz tega sledi, da je nemogoče, da bi ekzistiral bog, ki stori, kar hoče.

Sploh je pa neumno in fantastično predstavljati si bitje, ki vsaki trenotek vse vidi in sliši, se vlada in zvrši v neskončnem vsemiru, na vseh solčnih sistemih, ki je določilo kaj se je in se bo na zemlji v milijonih letih završilo. Prvotni kristjanje so si pač predočevali, da lahko bog z vzvišenega sedeža pregleda vso zemeljsko ravan. Ali naš današnji svetovni nazor nam je razkri tako velečastno velikost vseмира, da moramo poslati "duha" obdarovanega z največjo "inteligenco", ki vse vlada, med navadne prazne bajke.

Ali je mogoče, da je na svetu vse od sebe nastalo, ali pa vsled "slepega slučaja"? Duhovniki se pri svojih dokazih prav rad poslužijo premešanih črk, iz katerih ne more nikdar od sebe nastati kaka pesen ali razprava. Ta primera ne

dokazuje nič. Posamezne črke se vendar ne more primerjati s posameznimi deli snovi, ker nimajo sposobnosti, da bi napravile zveze in nove snovi, z novimi lastnosti. (Tako je tudi z uro g. župnika Knanjca, s katero je hotel dokazati, da je bog ustvaril svet, pa je žel le blamažo. Opomba vajenca.)

Črke nimajo v ti primeri (g. župnika Knanjca) sile, ne kake druge lastnosti, mejtem ko si delov snovi ne moremo misliti brez sile, ki se zrcali v tem, da se družijo, ločijo, da drug drugega potegnemo nase ali odbijajo. "Kedarkoli se dva atoma prasnovi," tako pravi Moldenbauer (Das Weltall und seine Entstehung), "združita, nastane molekula (delček) snovi, ki ni več prasnov, snovi, ki ima popolnoma druge kemične in fizikalne lastnosti. Že radi tega je mogoče, da se doseže velika razlika. Mejtem ko so se molekuli nove snovi med sabo ali z drugimi atomi prasnovi v različnem razmerju mešali, je morala vselej nastati zopet druga snov, in da se je poklicalo naših 64 (sedaj baje 70) prasnovi v življenje, je bilo treba le majhno število takih primitivnih združenj."

Pri nastanku prvega živega bitja naj bi bil absolutno potreben božji čudež stvarnika. Seveda! Ako divjak, kakšne stvari ne razume, tedaj se takoj zateče k čarovniku. Mi, kot kulturni ljudje bi se pa morali vendar že nekaj naučiti iz neštevilnih dokazov vede, da je vse naravno, brez čarovništva. Nam bi se moralo vendar dozdevati smešno, da je bog iz neorganičnih snovi ustvaril prva živa bitja. Ker je resnica, da dolgo časa na zemlji ni bilo živih bitij, so ta živa bitja še le kasneje nastala, ko je minola žareča doba, ko se je voda vsedla in se ohladila do mlačnosti, iz neorganičnih bitij so nastala organična od sebe in sicer brez vsakega čarovništva. To delo se imenuje praploditev. Znameniti Pasteur v Parizu je hotel dokazati nemogočnost praploditve. V ta namen je z razbeljenjem in drugimi sredstvi napravil vodo in zrak neplodna, potem je pa čakal zamati na praploditev. V svoji omejenosti ni mislil, da je vničil vse pogoje, vsled katerih lahko nastanejo živa bitja, da bi se moral zgoditi res čudež, ako bi nastala pod takimi pogoji živa bitja. Vzlic ti bedastoči, katero je zvršil Pasteur, pa vpijejo pobožni kričači, da je "veliki Pasteur" dokazal nemogočnost praploditve.

Nasprotno pa dokazuje profesor dr. Benedikt na Dunaju v svoji knjigi "Kristallisation und Morphogenesis", koliko sta oba dela narave, neorganični in organični, v medsebojni zvezi. Pri kristalih in mineralih so danes dokazani istotako nastanek celic, rast, ploditev, kakor v rastlinstvu in živalstvu. "Ako pomislimo nadalje," pravi znameniti raziskovalec, da se je od Woehlerja sem posrečilo, v retortah kemičnih laboratorijev sintetiškim potom organično substanco napraviti iz neorganične, sklepamo, da so se napravile v kosmičnih (svetovnih) laboratorijih še preje, predno je nastal protoplasmas (življenska snov) ... Mi smo prisiljeni pripoznati za prvo geološko periodo, da so se vsled posebnih snovskih in energijskih razmer iz neorganičnih substanc razvili žive sno-

vi in živa bitja, to je vsled praploditve.

Razvoj prvega življenja je imel v sebi že tudi preprost začetek duševnega življenja. Ker je glavni vzrok življenja nek poseben sežigalni proces (oglenčeve snovske zveze se sežgo vsled pristopa kisika), radi tega se lahko sklepa, da je višje duševno življenje poslednica posebnega sežigalnega procesa organičnih snovi. Dokler vsled "sežiganja" ostane z življenjem zvezana snovska zveza, toliko časa tudi traja življenje. Ako zamre sežiganje in snovska zveza, tedaj "zamre" tudi življenje. Višje duševno delo se zrcali v delu visoko razvitih možganskih živčnih celic, ki so pa še malo poznane, ker so ti milijoni celic zelo majhni in se njih delo težko opazuje pri živih živalih. Možgane živega človeka se ne more opazovati. Da duševno življenje od najnižjega pa do najvišjega bazira na težko spoznavajočih snovskih zvezah, se sme sprejeti za resnico.

Ko so nastala preprosta živa bitja, so vsled zvez in sprememb lahko nastala popolnejša bitja. Vse višje rastline, živali, tudi človek sestojijo iz množine celic, zelo majhnih živalic, ki so vsled razmer prisiljene deliti življensko delo in se temu prilagoditvo tudi spremenile, kakor so tudi pojedini člani v človeški družbi neenaki vsled delitve dela. To je danes dokazana stvar.

Da se je to završilo, je bilo treba za celice milijone let razvoja, kar nas uči Darwinov nauk o razvoju. Zakoni o podedovanju, prilagodnosti, boja za obstanek kažejo pot, na katerem se je razvoj završil. Nesposobno in nepopolno vedno pogine ali se pa izloči, naobratno se pa za življenje sposobno s spolnjenjem novih lastnosti vedno popolnuje. Pri zanamcih se to ponavlja, mejtem ko se že nastale spremembe in pridobljene lastnosti podeduje in z drugimi množi. Tem potom so nastala razna živa bitja, ki se vedno spolnujejo. Vsi, ki bi radi človeške možgane obdali z gosto temo, sili mrze darvinizem, ker je darvinizem dokazal, kako so nastali organi živali in rastlin brez najmanjše božje pomoči, kakor je tukaj na kratko povedano.

Mnogoštevilni okameneli ostanki živali in rastlin v raznih zemeljskih plasteh nam predočujejo pot velikanskega življenskega razvoja od nepopolnega do popolnejšega, obenem pa potrjujejo resničnost Darwinovega nauka.

Seve imamo še veliko nepreiskano polje. In če bi še manj vedeli, kakor vemo, bi se dalo vseeno dokazati, da ni boga. Saj se vendar ne gre za stvar, ki je za človeško pamet nerazumljiva. Vprašanje: kaj je pravzrok, da smo, je res še uganjka. Toda vprašanje: ali je bog, lahko vsakdo reši tako, da ga ni, ne da bi iskal dokazov za to v naravoslovju, ako le pametno opazuje vsakdanje življenje. Ali je sploh mogoče, da se završi toliko groznih nesreč, hudodelstev, lopovščin, če ekzistira božje bitje? Še nikdar se ni kak bog brigal za dobro ali slabo živih bitij. Če je bog, vsled čigar volje se vse zgodi, torej tudi slabo, potem bi bilo to najbrezčutnejše in krvoločnejše bitje, ki se ga moremo misliti. Ali si zamoremo predstavljati "najvišje razumno

bitje" brez pravice in ljubezni? Ali ne bi bil tak bog klavemejši kot navadna žival? Najvišje bitje ima torej ljubezen in čutila, ali ga pa sploh ni.

Neumno je, da se verjame v boga le radi sveta, ki je vse tako "pametno" uredil, da se živa bitja vsled te "pametne" naredbe koljejo in pobijajo med seboj, uživajo drugo drugega, da divje zveri, golazen in mrčes svoje uničevalno delo zvršujejo tako, da dostikrat črvi, bakterije najbolj razvita bitja do smrti mučijo, da je človeška zgodovina pisana s krvjo vzlic "božji previdnosti", da so krvoloki mučili nedolžne otroke do smrti, da so načelne in verne ljudi v mučilnicah mučili in sežigali na gromadah, da so nešteti tisoči ljudi poginili ob potresih, povodnjah, požarih, morskih viharjih, da je nebroj ljudi umrlo vsled razstrelb v rudnikih in drugih nezdah.

Vsled vsem prefrigranim odgovorom se razbije ob teh dejstvih vsaka vera v boga, tudi vsaka vera v "svetsko pamet". Naj bo narava kar hoče, toda boga ni v nji, ne izven nje.

Jasno in določno vidimo, da se je slabo ali dobro rodilo z naravnimi potrebami vsled svojih vzrokov (torej ne vsled navadnega slučaja), ne pa z božjo pomočjo.

Ako človek res pozna resničen sestoj stvari, potem pozna tudi resnične vzroke svojega trpljenja. Radi tega le resnica in zopet le resnica ima tolažilno moč.

Brez nje je tudi ljubezen brezmočna. Torej resnica ne more biti nikdar brez tolažbe. Naobratno pa ni tolažba, ako se hoče ljudi obdržati v pobožni verski blaznosti, nevedi, praznoverju in neumnosti in jim tako zapirati pot do samoosvoboditve. Pravi vzrok te škodljive blaznosti je pa vera v duhove in boga. Ako se to zlo vniči, tedaj mora zginiti tema in napočiti doba pameti. Vse besedičenje, kako potrebna je vera v boga za moralo, ne more varati mislečega človeka, ako se spomni, koliko hudodelstev so zakrivile vere v boga in duhove. Nihče ni hujše škodil morali in jo oviral v njenem razvoju kakor vere.

Zgodovina krščanstva, ki je polna grozodejstev in zdravi pameti nasprotujočih se naukov, dokazuje to določno. Radi tega lahko razumemo, da se je Friderik veliki zgražal nad bedastočami dogem, ko je čital cerkveno zgodovino. On sploh ni mogel razumeti, da ljudje verjamejo take neumnosti, da jih smatrajo za božje delo, ko je vendar očitno, da je človeško delo, zgrajeno na sili, slepariji, fanatizmu, vladohlepnosti in nestrpnosti duhovnikov. Tako piše Zeller o Frideriku velikemu kot mislec.

Ali morda duhovščina na kaj drugega gradi kot na vero v duhove in boga?

Polom te vere bo duševni in moralni preporod in rešitev človeštva. Ljudje se ne bodo več vzgojevali v moralni sužnjev, pa tudi ponižnost, pokorsčina in zatajevanje samega sebe se ne bo smatralo več za čednosti, ampak vzrastel bo rod, ki se bo zanašal na svojo moč, rod, ki bo našel svojo življensko srečo v negovanju lepega, dobrega in resničnega.

EUGÈNE VARLIN.

Spomin izza pariške komune.

Med nekaterimi pariškimi ulicami, ki so tekom zadnjih dni dobila svoja imena, je tudi ulica *Eugène Varlin*. To ime obuja krute spomine, predočuje nam zopet pijane tolpe Verzeljcev, uladnih čet, ki so tako kruto divjali v Parizu po porazu komune, kakor svoje dni divja Huni na svojem pohodu v solčnato Italijo.

Čujmo, kaj o tem zgodovina pravi:

Varlin je bil knjigoveški pomočnik. Čital je marljivo znanstvene knjige in si tako pridobil precej obširno izobrazbo. Vsled svojega lastnega mišljenja in razmotrivanja je postal socialist. Bil je ustanovitelj "internationale" in ko se je cesarstvo že nagibalo svojemu koncu, je igral kot izboren govornik na shodih volilcev v delavskih predmetjih veliko ulogo.

Leta 1871, ko so pariški puntarji razpisali prve volitve, je bil Eugene Varlin izvoljen članom komune. Najprvo je delal v finančnem odseku, kasneje pa v odseku za preskrbo vojske. Bil je med tisto malo četo, ki se je v krvavem majskem tednu hrabro borila do zadnje barikade. Dne 26. maja je poskusil z nevarnostjo svojega lastnega življenja rešiti 50 porokov, katere so kruto preganjani komunardi postrelili v ulici Rue Haxo. Ko so dne 28. maja počili zadnji strel, ko je vse zvršil do zadnjega, kar je smatral za svojo dolžnost, je vrgel puško od sebe in je po Parizu iskal zavetja pred podivjanimi Verzeljci.

Več dni in noči je blodil po Parizu, slednjič se je pa vsedel truden in zmučen na stol pred neko kavarno v ulici "Rue Lafayette" v obližju "Square Montholon". Ni si dal odstriči svojih dolgih valovitih las, ne svoje dolge goste brade. Ako bi si dal odrezati svoje dolge lase in brado, nihče bi ga ne bil spoznal, dasi je bila njegova podoba po vseh razložniških oknih izpostavljena na ogled. Morda bi si bil s to spremembo rešil tudi življenje svoje.

Neki mimo gredoč človek, ki je imel na svojem jopiču pripet znak častne legije, je pristopil k njemu, ga potrkal po rami in dejal: "Vite Eugene Varlin, član komune?" Varlin ga je pogledal in mu ni odgovoril. Neznanec je pomignil častniku, ki je s patroljo korakal mimo kavarne. Častnik se je približal in neznanec je rekel: "Aretirajte tega gospoda, on je član komune. Poznam ga, to je Varlin."

Častnik, lajtenant Sicre 67 polka je zgrabil Varlina za ovratnik. Ovadah je Sicru povedal svoje ime in stan. Le ta je v svojem poročilu na zapovednika polka zamolčal ime gnjusnega ovaduha, povedal pa je, da je bil katoliški duhovnik, komur se je zdelo varnejši hoditi v navadni civilni obleki, kot v duhovniškem talarju. Njega so za časa komune aretirali, radi tega se sedaj maščuje.

(Konec prihodnjč.)

Listu v podporo.

Špendal... .. 50c

(Nadaljevanje s 3. strani.)

gospodarski in politični borbi. Letu-
patan se je poskusilo tudi razgnati
gosto temo, katero so povzročili
stari običaji in nazori, radi tega tu-
di pridobitve na političnem in gos-
podarskem polju niso bile vsikdar
trajne. Še vselej, kadar so delavci
zasedli kakšno politično ali gos-
podarsko postojanko po hudem in
vročem boju, so mračnjaki, stebri
kapitalizma razumeli izrabiti stare
običaje in nazore tako spretno, ker
vedo, da duševna tema v večini ob-
daja možgane ljudske mase, da so
bili delavci goljufani za sadove
zmage.

Tembolj se bo pometało s sta-
rim nazori in običaji v ljudski ma-
si, tolikorveč bodo rastle prepri-
čane čete socialistov in se tvorile v
enosamo neprenagljivo armado, ob
kateri se bodo razbijali vałovi nasi-
lja, stari običaji, nazori, vera v ču-
deže in strahove, sploh vsako bajn
koslovje.

Misel svobodna je moč, kateri ni-
sta kos surova sila in bajkoslovje.

In ker to spoznanje narodeča od
dne do dne, smo prepričani, da bo
socializem kmalu prodrl v vse sloje
vseh kulturnih narodov in jih zdru-
žil v eno samo veliko družino, ve-
lik narod, govoreč razna narečja in
jezike, ki bo živel v enakosti, brat-
stvu in svobodi.

Zginili bodo ropi, tatvine, vojne,
umori, prostitutke, lačni bosonogi
in stromani ljudje itd. Ljudje bodo
na živeli srečno, ker bodo vsi na-
hujše nedolge zginile, ki so danes
šibe za kulturnega človeka.

Zatoraj boi starim običajem in
nazorom!!!

POZOR SLOVENCIM IN HRVATJEM!!!

Slavnemu občinstvu v Chicagu in oko-
lici naznanjava, da sva odprla na

623 So. THROOP ST.,
novo urejeno pekarijo,

kjer pečeva najokusnejša raznovrstna
peciva. Za sveže pecivo in solidno po-
strežbo jamčiva. Bratje, podpirajte
edino domače podjetje v tej stroki!
Z odličnim spoštovanjem

JUR. CURIČ & ALEX. IVČEC
623 So. Throop St., Chicago.

Jože Sabath

advokat in pravni zastopnik v ka-
zenskih in civilnih zadevah.

Pišite slovenski!

1628 1638 Unity Building
79 Dearborn St., Chicago, Ill

Res 5155 Prairie Ave.
Phone Drexel 7271.

Košiček Bratje SALOON!

Dobro pivo, whiskey, likere, vino,
izvrstne smodke in prigrizek.
Oglasite se na Centri!

Jugoslovanska vinarna!

Podpisani naznanjam Hrvatom
in Slovincem v Chicagi in okolici,
ra točim najboljša raznovrstna
vina po primirni ceni.

Pridite, pripeljite znance in
ijatelje, da se prepričate.
ip Z vsem spoštovanjem

Slavoljub Štajdohar,
316 W. 18th St. Chicago.

Ozdravljena težke bolezni
ženskih ustrojov maternice
belega toka, bolečin v
želodcu in križu

Marija Rezič
209 5th St. Union Hill, N.J.

ROJAKI

zapómnite si, da je samo oni
zdravnik dober in izkušen kateri
zamore dokazati, da je že mnogo
in mnogo bolnikov ozdravil.

Na stotine naših rojakov se z
zahvalnimi pismi in svojimi slikami

Ozdravljen od zastarele
bolezni želodca.

Matia Fortun
110 E. Park St. Butte, Mont.

zahvaljuje za zadobljeno zdravje primariusu najznamenitejšega, najstarejšega in
najzanesljivejšega zdravniškega zavoda v New Yorku in ta je:

THE COLLINS NEW YORK MEDICAL INSTITUTE.

To je edini zdravniški zavod v Ameriki v katerem prvi svetovni zdravniki in Profesorji
posebnim modernim načinom zdravijo vse bolezni brez izjeme, bodisi katere koli ukutne, kronične
ali zastarele bolezni kakor: bolezni na pljučah, prsih, želodcu, črevah, ledvicah, jetrah, mehurju,
kakor tudi vse bolezni v trebušni votlini bolezni v grlu, nosu, glavi, nervoznost, živčne bolezni,
prehudo utripanje in bolezni srca, katar, prehlajenje, naduho, bronhialni, pljučni in prsni kašelj,
bljuvanje krvi, mrzlico, vročino, težko dihanje, nepravilno prebavljanje, reomatizem, giht, trganje
in bolečine v križu, rokah, nogah, ledjih in boku, zlato žilo (hemeroide), grižo ali preliv, nečisto in
pokvarjeno kri, otekle noge in telo, vodenico, božjast, slabosti pri spolnem občevanju, polucijo,
nasledke onanije (samoizrabljevanja) šumenje in tok iz ušes, oglušenje, vse bolezni na očeh, izpa-
danje las, luske ali prh naglavi, srbenje, mazulje, lišaje, ture, hraste in rane, vse ženske bolezni na
notranjih organih, neurastenični glavobolj, neredno mesečno čiščenje, beli-tok, bolezni na maternici.
i. t. d. kakor tudi vse ostale notranje in zunanje bolezni. Tu edino se ozdravi jetika in Sifilis
točno in popolnoma, kakor tudi vse **tajne ali spolne bolezni.**

Zatoraj rojaki Slovinci! mi Vam svetujemo, da poprej nego se obrnete na katerega
drugega zdravnika ali zdravniški zavod, prašate nas za svet, ali pišete po **Novo obširno knjigo**
„ZDRAVJE“, katero dobite **zastonj**, ako pis mu priložite nekoliko znamk za poštino. Ta knjiga
obsega preko 160 strani z mnogimi podučljivimi slikami v tušu in barvah.

ZASTONJ!

ZASTONJ!

Ozdravljen od reumatizma
v rokah in nogah.

John Trebec
Box 196 Tercio, Colo.

Kujiga Zdravje

Vsa pisma naslavlajte na sledeči naslov:

The Collins
N. Y. Medical Institute
140 West 34th St.
NEW YORK, N. Y.

Potem smete mirne duše biti prepričani
v najkrajšem času popolnega ozdravljenja

Ozdravljena od slabokrv-
nosti, kašlja, težke bolezni
v prsih in zlatenice.

Johana Košir
Box 122 North Bergen, N.J.

POZOR! SLOVENCIM! POZOR! SALOON

z modernim kegljiščem

Sveže pivo v sodčkih in butelj-
kah in drage raznovrstne pijače
ter unijske smodke. Potniki dobe
čedno prenočišče za nizko ceno.
Postrezba točna in izborna.
Vsem Slovincem in drugim Slo-
vanom se toplo priporoča

Martin Potokar
564 So Center Ave., Chicago.

Dr. W. C. Ohlendorf, M. D.
zdravnik za notranje bolezni
in ranocelnik.

Zdravniška preiskava brezplačno—plačati je le
zdravila. 647 in 649 Blue Island Ave., Chicago
Uradne ure: Od 1 do 3 popol. Od 7 do 9 zvečer.
Izven Chicago živeči bolniki naj pišelo slovenski

SLOVENCEM IN HRVATOM priporočam svojo

gostilno, dvorano za veselice
in društ. zadeve.

Točim izborna pivo "Magnet", fina namizna
importirana in domača vina, izvrstno žganje itd.
Pri meni so le fine, unijske smodke na prodaj! —

JOŽE POLAČEK,

535 BLUE ISLAND AVE.

CHICAGO, ILL.

Slovincem in Hrvatom naznanjamo, da izdelu-
jemo raznovrstne

OBLEKE

po najnovjšem kroju. Unijsko delo; trpežno in lično. V zalogi
imamo tudi razne druge potrebščine, ki spadajo v delokrog
oprave — oblek. Pridite in oglejte si našo
izložbo. Z vsem spoštovanjem

J. J. DVORAK & CO.
598-600 Blue Island Ave Chicago.